

A DARLAN-KORMÁNY

A HARMADIK KÖZTÁRSASÁG eltörlése, 1940 júliusa óta, 10 hónap alatt Franciaország három politikai kormányzaton esett keresztül: 1. 1940 december közepéig Laval „trónörökösségén“ (a franciák tréfásan „dauphinat“-nak nevezik a helyettes elnökségét); 2. a decembertől februárig tartó interregnumon, amikor a helyettes elnöki állás eltöröltetvén, az esetleges utódlás a minisztertanácsra szállott volna; 3. február vége óta Francois Darlan tengernagy „dauphinat“-ja tart. Valamennyi kormányzati forma eltörléséhez és megalakításához alkotmányozó aktusra volt szükség. Ezzel kapcsolatban érdemes megfigyelni, hogy abszolút kormányzatok alatt egy alkotmányozó törvény érvénye hamarabb és könnyebben szűnik meg, mint a képviselői kormányzat alatt.

Alkotmányozó aktus, törvény, rendelet, mindez válogatás nélkül ugyanattól az egy hatalomtól származik, amely még megmaradt, egy olyan végrehajtó hatalomtól, mely nem ismer sem korlátozást, sem ellenőrzést. A valóságban tehát itt csak szóbeli különbségekről van szó. Az X94-es francia kormány közelebb áll a napóleoni cezárizmushoz, mint az 1875. vagy az 1939. köztársaságához. Csakhogy ebből a cezárizmusból hiányzik Bonaparte személye: monarchia ez dinasztia és királyi hagyomány nélkül. A változások ellenére az „Action Française“ royalista mozgalma és ideológiája a régmúlté csupán. És miközben a royalisták egyes elképzeléseit maga a marsall is felhasználja, óvakodik attól, hogy személyes közreműködésüket igénybe vegye. Egyensúlyérzéke és józan esze tartja vissza ettől. De azért a „vichy-i urak“ kormányzásának számos tétovázó, sőt önmagának ellentmondó tette magyarázható ebből az ideológiai zavarból...

A „les hommes de Vichy“ elnevezés, úgy látszik, már rajta marad ezen a kormányzaton. Nem sok esély van ugyanis arra, hogy az államfő és kormánya rövidesen áttelepedik a Szajna két partjára. S ha már a hideg ellenére — Vichyben a legtöbb rendelkezésre álló lakást nem lehet fűteni — a Pétain-kormány átszenvedte ezt a kemény telet, bizonyára a vichy-i nyári évad kellemességeit is kihasználja. Így nyugodtan kivárhatja az események fordulatait, legalább is ez év őszéig.

Francis Darlan bevonult tehát a kormányba, mint az agg marsall esetleges utódja. Az új „dauphin“ jelenléte azonban nem sokat változtatott a közigazgatás módszerein és a miniszteri gesztiók megszokott formáin.

A franciák tisztelete az államfő személye iránt napról-napra mind mithikusabb jelleget ölt. A marsall személyesíti meg önmagában a hazát, Verdunt, 1916 fájdalmas és dicső napjait. Ilyesformán, egyezkedők és ellenkezők, defetisták és bellicisták közös és őszinte bámulattal tekintenek Philippe Pétain személyére, kinek alakját szinte természetfölötti ragyogás veszi körül. A marsall a pártok, a klikkek, az emberi átlag fölött lebeg. Mindenki elfelejti, talán készakarva, talán nem, hogy 1918 március—áprilisában ingadozott és hajlandónak mutatkozott a kapitulációra, hogy 1934-ben mint hadügyminiszter nem fejtett ki különösebb tevékenységet: mindenki csak legendás történeti mondásaira emlékezik, amilyeneket a franciák mindenkor gyártottak, aminőkből szellemes írók, mint Maupassant, az egész francia történelmet összeállították, még ha talán nem egészen hitelesek is („Ils ne passeront pas ... On les aura!“ s más efféle). Mostani kiáltványaiából ilyenféle mondatok vigasztalják a mostani háború áldozatait: „Franciák, mellettek voltam a nemzeti öröm napjaiban, non akarlak benneteket elhagyni a bajban sem!... Veletek maradok, mellettek, amíg erőm engedi.“ Mikor pedig Pétain az otthonukból elszakadt honfitársait azzal vigasztalta, hogy „nem maradt más vagyionunk, mint az a büszke érzés, hogy franciák“, még azok-

nak a szívet is meghódította, akik kormányzatának eszmei tartalmáért nem tudnak rajongani.

E mellett a népszerűség mellett, mely a szörnyű összeomlás ellenére is növekedőben van, Darlan tengernagy tekintélye kissé elhomályosodik. Ez a 60 éves ember a 86 éves marsall és a kabinet többi őszhajú tagja mellett a fiatalságot képviseli. Akik közel állanak hozzá, dicsérik, hogy kitűnő tengerész, jól érti mesterségét és hogy a parancsnoksága alatt álló erőket mindig sértetlenül tudta megóvni a számban, anyagban és stratégiai képességben is fölényesebb ellenséggel szemben. Ilyesmit a francia szárazföldi és légi haderő vezetőiről bajosan lehetne elmondani. Azok, akik elődje, a furfangos auvergne-i politikus kormányzatának csapdait felismerni vélték, megnyugtatóbb érzésekkel nézik egy szigorú, fegyelemhez szokott katonának egy nálánál idősebb és rangban is magasabb katona alatti kormányzását. A megkönnyebbülés érzése fogja el az embereket, ha megállapítják, minő haladást tett a kormányzat biztonsága 1940 ősze óta. De nincsenek vajjon tévedésben? Darlan ellenségei a tengernagyban csak a „Laval en casquette“-et látják és Aubervilliers volt polgármesterénél is agyafűrtabb politikust látnak benne. Végül mások, akik elismerik, hogy Darlan nagy kitartással és energiával vezeti az ügyeket, azt hirdetik, hogy bajosan érhet el számottevő eredményeket mindaddig, míg kormánya nem lép állandó és közvetlen érintkezésbe a párizs-kömyéki munkástömegekkel és nem tér vissza a fővárosba. Ezt az államfőnek és helyettesének még személyes áldozatok árán is meg kell tennie, mielőtt a honépítés munkájához komolyan hozzáfogna ... Legalább is ez a „népi“-nek mondott „Rassemblement National“-nak a nézete, melyet azért neveznek „populaire“-nek, hogy a másiktól megkülönböztessék. Így gondolkozik Déat és Doriot, ez a két változékony, haragtartó politikus, aki különösen kiválik a megszállt területen a „vichy-i rendszer“ ellen intézett támadásaival. Igaz, támadásra van is alkalom elég ...

A múlt évi hullámzások után, melyek február végéig elhúzódtak, a Darlan-kormány mégis a viszonylagos stabilitás képét mutatja. Új emberek: Pucheu, a hajdani vasgyárkartell (Comité des Forges) bizalmi embere, a nehézipar exponense, François Lehideux, a Renault autógyár volt igazgatója és Barnaud, aki a megszálló hatalommal kiépítendő gazdasági együttműködésre vonatkozó tárgyalásokat vezeti. Új ember még Jérôme Carcopino, az École Normale volt igazgatója, aki a közoktatásügyi tárcát kapta. Yves Bouthillier, a Pavillon de Flore szürke hivatalnoka, aki Baudouinnal együtt Paul Reynaud kedvence volt a háborús miniszterelnök tündöklése korában, az egyetlen ember, aki tárcáját meg tudta tartani a marsall különböző kormányai alatt. Különös is volna, ha a politika a szakembereket egyáltalán nem becsülné meg.

Bouthillier, Pucheu, Lehideux, Barnaud csoportja erősen igyekszik, hogy a megszálló hatalommal gazdaságilag együttműködhessen. Természetesen ennek az együttműködésnek feltétele, hogy a francia nehézipar érdekei, melyeket e miniszterek a kabinetben képviselnek, szintén méltányoltatnak. A szakemberek e csoportja különben kezeskedik afelől, hogy a német-francia együttműködés mindenkor a szigorú szakszerűség elvei szerint halad és hogy a legyőzött előnytelen helyzete ellenére is élvezzi a kölcsönösségből háramló előnyöket. Szó sem lehet tehát, mint egyesek állítják, az ország egyoldalú kihasználásáról. A tünetek azt mutatják, hogy a megszálló hatóságok tiszteletben óhajtják tartani ezt a kölcsönösségi viszonylatot.

S valóban, egy távirati ügynökség jelentése szerint a német kormány május 7-én Párizsban a Darlan-kormányval egyezményt írt alá, mely a következő gazdaságilag fontos kikötéseket tartalmazza: 1. az áru- és értékgazdaság teljesen felszabadul a két övezet között; 2. a személyforgalomban újabb könnyítések lépnek életbe a megszállt és a szabad zóna között, melyek azonban halál és súlyos betegség esetére korlátoztatnak; 3. a két övezet

közötti postaforgalomban új, nem képes levelezőlapok jönnek forgalomba, melyeken egyéni vonatkozású közléseket lehet küldeni; 4; tárgyalások kezdődnek a német és francia kormány között, hogy a megszálló sereg ellátási költségei, melyek ma napi 400 millió frankra rúgnak, leszállíttassanak, állítólag napi 100 millió frankkal.

Az értékforgalom felszabadítása jelentékeny haladás. Eddig a szabad övezetből a megszállott területre csupán 300 franknál kisebb összeget volt lehetséges átküldeni postautalványon: az utalvány hátlapján a postahivatalnok a feladó utasítására odaírhatta a küldemény célját; segély, számla kifizetése stb. Bankcsekkforgalom útján sokkal nagyobb összeget is könnyen lehetett átutalni. Ellenkező irányban már a küldemények számos bonyolult és hosszadalmas formalitáshoz voltak kötve. A megszálló hatóságok így akarták megakadályozni, hogy a francia vagyont ne vándoroljon a szabad területre, ami azért is elkerülendő volt, nehogy a vagyonosabb polgárság elkerülje a különböző bírságokban való részesedést, melyekkel szabotázs esetén a közületet sújtották. Valószínű, hogy az ilyen esetek mind ritkébbak lettek, ha a megszálló hatóságok most ennyire megkönnyítik az értékforgalmat.

Az áruforgalom felszabadítása szintén igen hasznos lehet, hiszen pl. Beauce, a franciák éléskamrája is megszállt területre esik. Az is igaz, hogy az amerikai élelmiszerszállítmányok kifejezetten csak a szabad területekre szólnak, mégpedig azzal a feltétellel, hogy a szállítmányokból semmi sem kerül a megszállt területre. Már pedig a forgalom teljes felszabadítása igen megnehezítené az amerikai ellenőrzés végrehajtását s féltő, hogy így maga után vonná a szállítások teljes megszüntetését. De a szempontok kiegyeztetése azért nem látszik lehetetlennek.

A személyforgalomban az engedmény kb. a jelenlegi állapotokat rögzítene meg olyanformán, hogy aki eddig kivételes engedéllyel utazhatott — nők és 17 éven aluli gyermekek —, ezután engedély nélkül ülhet vonatra. Ez is valami... A halál- és betegségi esetre vonatkozó könnyítés, bár emberi szempontból becses engedmény, nem befolyásolhatja túlságosan a gazdasági élet forgalmát. Igaz, hogy különösen örökségi ügyeket lehetett ezelőtt nagyon nehezen elintézni az özvegy vagy a gyermekek távollétében s számos mezőgazdasági, ipari vagy kereskedelmi üzemet kellett emiatt nagy veszteséggel vagy idő előtt likvidálni.

A „családi levelezőlap“ kimúlásán senki se bánkodik. Minden francia kellemetlennek találta, hogy szabad közléseit két sorra kellett összeszorítania. Ezután, mint hírlík, hét sor jut mindenkinek, ami már lényeges haladás, még ha a közlések csak magántermészetűek lehetnek is . . .

Az ellátási költségek leszállításával az infláció lesz elkerülhető: Pétain és Darlan az 1922. és 1923. évi német kormány példáját akarja elkerülni, tóikor is az a szükségleteinek fedezésére a bankjegynyomdához fordult. A francia hatóságok e tárgyalásokon azzal érvelnek, hogy amikor a fegyverszüneti tárgyalásokon a megszállási összeget az ismert mennyiségben állapították meg, a háború rövid befejezésével számoltak, másrészt hangsúlyozzák, hogy a frank vásárlóképesége magasabb maradt, mint a tárgyalások idején gondolták. Így a megszálló hatóságok a Banque de France-nál nagy felhasználatlan hitelekkel rendelkeznek (60 milliárd frankon felül), amit máshol hatékonyabban tudnának felhasználni. Végül a hadműveletek átterelődése folytán a francia területeken időző katonaság száma lényegesen csökkent s így kisebb összeg is elegendő lenne az ellátási költségekre.

Senki se tudja azonban, hogy a május 7-iki megállapodások mikor lépnek életbe. Azt se, hogy milyen ellenszolgáltatások fejében tettettek a fenti engedmények. Beszélnek arról is, hogy francia-olasz-német egyezmény jött létre, nehéz teherautók gyártása céljából. De vajjon ez minden?

Az események majd erre is megadják a feleletet.

A francia közvélemény egyes tényezői szívesen látnak idegen beavatkozást még olyan ügyekben is, amilyenekben pedig nyilvánvalóan ilyesmit hiába keresünk. Így például híre járt, hogy a közoktatási tárca változása,

Chevalier lemondása és Carcopino kinevezése német lépés következménye lett volna. Pedig az Ecole Normale igazgatójának kinevezése egészen más okból történt.

Pétain marsall misét hallgató katolikus, aki mindig nagy tiszteletet tanúsított a vallási élet iránt. Minisztere, Chevalier helyreállította a vallás-oktatást is az iskolai helyiségeken belül. Ez a rendelkezés azonban nem valamely tételes vallásra vonatkozott, hanem abban állott, hogy az átlagban atheista tanítók köteleztettek arra, hogy valami ködös Isten-hitet tanítsanak, melyet így beillesztettek az elemi iskolai erkölcsan tantervébe. Ez az intézkedés nagyon erős ellenkezést váltott ki még a legkatolikusabb hagyományú tömegekben is. Az általános felzúdulásra a Pétain-kormány belátta, hogy nincs értelme annak, hogy a közvéleményt magára zúdítsa.

Maguk a magasabb katolikus körök is igen tartózkodó magatartást tanúsítottak ez ügyben.¹ Ezek különben az utóbbi években igen jó viszonyt tartottak fenn a Harmadik Köztársaság kormányaival. S csakugyan a köztársasági kormányzat nagyon sokat fejlődött e tekintetben Waldeck-Rousseau és Combes óta. Az egyház vezetői kihasználták mindazokat a jelentékeny előnyöket, amelyeket az Egyház és az Állam elválasztásáról szóló törvény nyújtott számukra. Ezért most óvakodnak attól, hogy túlságosan kockáztassák szilárd helyzetüket egy olyan kormányzatért, melyről nem lehet tudni, meddig áll fenn. Egy bizonyos túlbúzgóság, melyért Chevalier miniszter vállalta a felelősséget, esetleg többet árthat a katolicizmusnak, mint amennyit használ a valóságban. De minden baj elhárult, mihelyt Chevalier átment a családügyek élére.

Ezek a körülmények magyarázzák a tárcaváltozást, nem pedig a megszálló hatóság közbelépése: olyan ügyről volt itt szó, mely őt bajosan érdekelhette.

Az új ember, Carcopino első lépése az volt, hogy visszaállította a francia állami közoktatás semlegességének és laicitásának elvét, melyet elődjének intézkedései fenyegettek. Intézkedése különben oly tapintatos formában történt, hogy senkisért sértődhetett meg. A tantervben az „Isten“ szó helyébe a „szellemi értékek, haza, keresztény műveltség“ kifejezések kerültek. A túlságos egyoldalúsággal vádolt 1940 november 23-iki és 1941 január 6-iki törvények helyébe pedig egy olyan rendelet lépett, mely nagyobb mértékben vet számot a világnézeti különbségekkel, melyek már hosszú évek óta fennállanak a francia társadalomban. Pierre Bemus, a Journal de Génévé tudósítója, aki minden, csak nem „mangeur de curés“, humoros tárcában mutatja ki, hogy a 80%-ban istentagadó francia tanítóktól nem lehet kívánni, hogy az iskolában egy attribútumok és substantia nélküli Istent tanítsanak, akit egyetlen filozófiai iskola vagy tételes vallás nem tekint magáénak. Egy ilyen parancs csak képmutatást vagy lázadást eredményezne a miniszteri intézkedések ellen, ami semmiképpen nem válhat az ország hasznára. Viszont a miniszter rendelete megadja a lehetőséget, hogy megfelelő vallásoktatást kaphasson az a gyerek is, akinek szülei azt megkívánják. Egyébként a „tanító az osztályban, a pap a templomban működjék s ha lehet, a tanító legyen a pap barátja, mert mindnyájan ugyanabban a szerencsétlenségben keverttünk össze“ ... Ez a rugalmas formula, úgy látszik, most már állandó érvényt nyer az új Franciaországban.

Nyilvánvaló, hogy a Pétain-kormány, melynek sokféle nehézséggel kell megbirkóznia, nem akar szembeszállni a francia közvélemény jelentékeny részével. Az Egyházak viszont nem óhajtanak összejátszani egy olyan kormánnyal, melynek helyzete még mindig igen bizonytalan. A két kérdés: Mi történik, ha a marsall hirtelen kidől a sorból? Mi történék, ha a külföldi csapatok, melyek az országot megszállva tartják önszántukból hamarabb

¹ V. ö. La France catholique 1940 júliusi és következő számait (Castelnau tábornok Fédération nationale catholique-jának orgánuma).

kiürítenék azt, mint a francia hatóságok gondolják, és ha a hadifoglyokat tömegesen hazaeresztenék? E két nagy kérdés még mindig megoldatlannak látszik, telve az ismeretlen problémák tömegével. Még a legjobban tájékozott személyek is tartózkodnak e kérdésekben a jóslásoktól. Mindenesetre el lehet képzelni, hogy azokat, akik egyesegyedül a „vichy-i mű“-re építenek, kellemetlen meglepetések érhetik a jövőben.

Már pedig az Egyházak képviselői, kik mindennapos és közvetlen kapcsolatban állnak a népi tömegekkel, jól tudják mindezt, ők szinte a közvélemény pulzusán tartják kezüket, ami sokat jelent a szólás-, sajtó- és gyülekezési szabadság mai megkötöttségei közepette.

Amikor Laval még elnökhelyettes volt, makacsul tartotta magát az a hír 1940 nyarának vége felé, hogy államfőképviselési minőségében előbb Gerlier primással, utóbb Boegnerrel, a protestáns egyház fejével tárgyalásokat akart kezdeni egy új konkordátum megkötése céljából. Laval mindkét részről udvarias, de határozott visszautasításra talált. A vichy-i kormány érthetően igyekezett a vallásos tömegek megnyeréséből politikai tőkét kovácsolni. De megérthetjük a katolikus körök ellenkezését is, hiszen ők a dolgokat „sub specie aeternitatis“ szokták tekinteni. A korábbi tekintélyuralmak alatt szerzett tapasztalatok, amikor az állam a konkordátumban biztosított betekintési jog alapján jelentékenyen akadályozta, sőt olykor üldözte a papságot szellemi munkájában, nem veszték kárba.

Bizonyos, hogy az 1906. évi törvény, mely az Egyház és az Állam elválasztását kimondta, kezdetben mindkét felekezet részére nagy anyagi katasztrófát jelentett: különösen a katolikus papság volt közel az éhenhaláshoz olyan tartományokban, ahol a hívek száma kisebb volt. De a hívők összetartása és önszegélyezése még hatásosabbnak bizonyult mint eleinte hitték és 35 év óta, hogy a törvény életbe lépett, Franciaország minden vidékén sikerült segíteni a bajokon. Mihelyt az anyagi lét biztosított, könnyű volt úgy a hívők, mint a hitetlenek előtt is bebizonyítani, milyen jelentősen kedvezőbb helyzetbe került a pasztoráció az állami gyámság elmaradása után.

Az Egyházak visszanyerték teljes függetlenségüket. Non tartoztak senkinek számot adni működésükről, saját hierarchiájukon kívül. S ez a felszabadulás a kereszténység csodálatos szellemi renaissance-ára vezetett. S ha az állam ma vagy holnap újabb anyagi előnyöket nyújtana az Egyházaknak, ez az anyagi felemelkedés nem érne fel a teljes szabadság becsével.

A Laval-kormány alatt nyert tapasztalatokat a Darlan-kormány tehát haszonnal értékesítheti: a kormány és az egyházak közötti együttműködés lehetségesnek és kívánatosnak látszik, anélkül, hogy szükség lenne — a végleges béke megkötése előtt — bárminemű új konkordátumra.